

UDC: 349.6(045)(575.1)

O'RMON VA O'SIMLIK DUNYOSIGA OID HUQUQIY DOKTRINA VA NAZARIY KONSEPSIYALAR

Mahkamov Durbek Ne'matovich,
Toshkent davlat yuridik universiteti
dotsenti, yuridik fanlar nomzodi
ORCID: 0000-0002-6918-4616
e-mail: durbek404@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'rmon va o'simlik dunyosi obyektlarini muhofaza qilish hamda ulardan foydalanishga oid ilmiy-nazariy tushunchalar va konsepsiyalar to'g'risida fikr yuritilgan. Bundan tashqari, o'rmon hamda o'simlik dunyosi obyektlari tushunchalarining o'zaro farqli jihatlari, qonunchilikdagi tushunchalar bilan o'zaro nisbati, ilmiy-nazariy fikrlar va normativ-huquqiy hujjatlarning qiyosiy tahlili, mualliflik taklif va mulohazalari berilgan. Shu orqali o'simlik va o'rmonni muhofaza qilish o'rtasidagi huquqiy chegara masalalariga aniqlik kiritilgan hamda mualliflik pozitsiyasidan kelib chiqqan holda ilmiy munosabat bildirilgan. Bunda, asosan, mantiqiy tahlil, tarixiylik, qiyosiy-huquqiy usullardan foydalangan holda, turli davrlarda tadqiqot olib borgan olimlar fikrlari o'rganilgan. Bundan tashqari, xalqaro huquqiy hujjatlardagi o'rmon va o'simlik dunyosini muhofaza qilishning huquqiy holati bayon etilgan. Xulosa qismida xorijiy davlatlarning ijobiy tajribasidan foydalanish va O'zbekiston Respublikasi qonunchiligini har tomonlama takomillashtirishga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: o'simlik dunyosi, o'rmon, ekologik qonunchilik, tabiiy resurs, o'simlikdan foydalanish, o'rmondan foydalanish, yashil zona, ekologik hudud.

ПРАВОВАЯ ДОКТРИНА И ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ КОНЦЕПЦИИ О ЛЕСНОМ И РАСТИТЕЛЬНОМ МИРЕ

Махкамов Дурбек Нематович,
кандидат юридических наук, доцент
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В данной статье рассматриваются научно-теоретические концепции, связанные с охраной и использованием объектов леса и растительного мира. Кроме того, представлены различные аспекты понятий лесных и растительных объектов, их соотношение с понятиями в законодательстве. Проведен сравнительный анализ научно-теоретических заключений и нормативных правовых документов, даны авторские предложения и замечания. Таким образом уточнены вопросы правовой границы между охраной растений и лесоохраной. Представлены мнения ученых, проводивших исследования в разные периоды с использованием методов логического анализа, историчности и сравнительно-правовых методов. Научный ответ на эти мнения выражен исходя из авторской позиции. Кроме того, описывается правовой статус охраны лесов и растительного мира в международно-правовых документах. В заключительной части акцентировано внимание на использовании положительного опыта зарубежных стран и комплексном совершенствовании законодательства Республики Узбекистан.

Ключевые слова: флора, лес, природоохранное законодательство, природный ресурс, использование растений, лесопользование, зеленая зона, экологическая зона.

LEGAL DOCTRINE AND THEORETICAL CONCEPTS ON THE FOREST AND PLANT WORLD

Makhkamov Durbek Nematovich,

Associate Professor of Tashkent State University of Law,
Candidate of Legal Sciences

Abstract. *This article discusses scientific and theoretical concepts related to the protection and use of forest and flora objects. In addition, various aspects of the concepts of forest and plant objects, their relationship with the concepts in the legislation are presented. A comparative analysis of scientific and theoretical conclusions and normative legal documents has been carried out, author's suggestions and comments have been given. Thus, the issues of the legal boundary between plant protection and forest protection have been clarified. The opinions of scientists who conducted research in different periods using the methods of logical analysis, historicity and comparative legal methods have been presented. The scientific response to these opinions is expressed based on the author's position. In addition, the legal status of the protection of forests and flora in international legal documents is described. In the final part, attention is focused on the use of the positive experience of foreign countries and the comprehensive improvement of the legislation of the Republic of Uzbekistan.*

Keywords: *flora, forest, environmental legislation, natural resource, plant use, forest management, green space, ecological zone.*

Kirish

O'rmon va o'simlik dunyosiga oid huquqiy tushunchalarni farqlashga oid normalar va g'oyalarni, asosan, o'rmon hududi muhofaza etiladigan tabiiy hudud, biroq umumiy o'rmon hajmi ko'p bo'lmagan davlatlar qonunchiligi va olimlarning qarashlarida uchratish mumkin. Jumladan, O'zbekiston Respublikasining ekologik qonunchiligi va huquqshunos olimlarning tadqiqotlarida mazkur yondashuv mavjud.

Bu tendensiya davlatimiz mustaqilligidan oldin mavjud bo'lgan, zero, sobiq ittifoqdosh davlatlar qonunchiligi o'sha davrdagi "markaz" qonunchiligi va pozitsiyasidan kelib chiqqan. O'rmon va o'simlik tushunchalarining huquqiy ta'rifiga oid nazariyalar bir yoqlama bayon etilgan. Rossiya Federatsiyasining katta qismi o'rmon bilan qoplanganligi bois bildirilgan nazariy tushunchalarda ham o'rmonga ustuvorlik belgilarini ko'rishimiz mumkin. Jumladan, O.S. Kolbasov, V.V. Petrov, A.B. Iskoyan, Y.A. Galinovskaya, S.A. Bogolyubov kabi olimlar aynan yuqoridagi yondashuvni yoqlagan holda tadqiqotlar olib borishgan.

Material va metodlar

Mazkur ilmiy maqolani tayyorlashda ilmiy bilishning mantiqiy va ilmiy uslublaridan foydalanilgan, xususan, mantiqiy tahlil, tarixiylik, qiyosiy-huquqiy kabi uslublar qo'llanilgan. Bundan tashqari, empirik materiallar, xususan, statistika ma'lumotlari, xorijiy davlatlar qonunchiligi va amaliyoti tahlil qilindi.

Tadqiqot natijalari

O.S. Kolbasov 80-yillar boshida "Barcha turdagi ishlab chiqarish ehtiyojlari va aholini joylashtirish uchun foydalaniladigan maydonlarning kengaytirilishi, atrof-muhitning ifloslanishi, buning oqibatida uning tirik tarkibiy qismlari o'rtasidagi o'zaro tabiiy munosabatlarning buzilishi, dorivor va manzarali o'simliklar, gullar, rezavor mevalar va boshqalarni ochko'zlarcha yig'ish va hokazolar o'rmondan tashqarida o'sadigan yovvoyi o'simliklarning yo'qolib ketish sur'atini juda tezlashtirib yubordi" [1], deb aytib o'tgan edi.

AQSh avtomobil sanoati "otasi" Henri Ford ham o'ziga xos tarzda munosabat bildiradi: "Kimdir mashinalar va sanoatning ortib borayotgan qudrati haqida gap boshla-

sa, ko'z o'ngimda daraxtlar, gullar, qushlar, yam-yashil yaylovlarni temir mashinalarning sovuq dunyosi, ulkan zavodlar siqib chiqardi. Biz shu bilan metall mashinalar va metall odamlar dunyosiga ega bo'lamiz. Men bunday tasavvurni qabul qilmayman. Fikrimcha, mashinalardan foydalanishni puxta o'rganib olsak, hayotning mexanik qismini to'g'ri anglasak, bizda daraxtlar va qushlar, gullar va o'tloqlardan bahra olish uchun vaqt ko'proq bo'ladi" [2].

O'simlik dunyosi (o'simliklar, o'rmonlar va o'rmondan tashqaridagi o'simliklar) ni xalqaro darajada muhofaza qilish azaldan ishlab chiqarish vositalari – o'simlikchilik mahsulotlari, mulk va boshqa iqtisodiy manfaatlar hamda inson salomatligini asrash nuqtayi nazaridan amalga oshirilgan. Masalan, XIX asrdayoq quyidagi hujjatlar qabul qilingan: Fillioksera masalalari bo'yicha Xalqaro konvensiya (1881-yil 3-noyabr), unga qo'shimcha sifatida Bernda imzolangan konvensiya (1889-yil 15-aprel).

XX asrning boshi va birinchi yarmida esa Rimda o'simliklarni muhofaza qilish to'g'risidagi Xalqaro konvensiya (1929-yil 16-aprel), flora va faunani tabiiy holatida saqlab qolish to'g'risidagi Konvensiya (1933-yil) dunyo yuzini ko'rdi. Urushdan keyingi davrlarda o'rmon va boshqa o'simliklarni muhofaza qilish sohasida muayyan o'sish kuzatildi, lekin bu jarayon shakllangan yo'nalishlarni rivojlantirish bilan cheklandi. Bu davrda qabul qilingan xalqaro hujjatlar orasidan o'simliklarni muhofaza qilish to'g'risidagi xalqaro konvensiya (1951-yil 6-dekabr, Rim), shuningdek, o'simliklar zararkunandalari va kasalliklari bo'yicha ma'lumot almashish, ularga qarshi kurash olib borish, fitosanitariya nazoratini tashkil qilish tartibini belgilab bergan o'simliklar karantinini qo'llash hamda ularni zararkunandalar va kasalliklardan muhofaza qilish to'g'risidagi Kelishuvni (1959-yil) alohida e'tirof etish o'rnlidir.

O'simlik dunyosi (o'rmondan tashqari) biosferaning hayvonot dunyosi, iqlim, tuproq

bilan uzviy bog'langan muhim tabiiy resursidir. Ta'kidlanadiki, o'simliklar va o'simliklar hamjamiyati o'zaro daxldor tushunchalardir [3].

O'simlik dunyosidek keng qamrovli tushunchaning eng obro'li nashrlardan biri – N.F. Reymarsning "Tabiatdan foydalanish" lug'at-ma'lumotnomasida aks ettirilmagani juda taajjublanarli. Vaholanki, ushbu asarda ko'plab atamalar, jumladan, "o'simlik" va unga tobe boshqa tushunchalar (manzarali, yo'qolib borayotgan, yem-xashak, madaniy, mezotrofik, yetishtiriladigan va b. jami 31 ta atama) ma'nosini ochib beruvchi ta'riflar keltirilgan, shuningdek, "o'simliklar" va unga daxldor antropogen, ikkilamchi, tabiiy, zonal va boshqa o'simliklar haqidagi tushunchalar (jami 11 ta tushuncha) batafsil yoritilgan [4].

Y.A. Galinovskaya o'simlik dunyosini qisqagina qilib, "Yerda makon topgan o'simlik turlari yig'indisi" deb ataydi hamda "o'simliklar", "flora" tushunchalarini uning sinonimlari sifatida e'tirof etadi [5].

V.V. Petrovning qomusiy asarida "o'simlik dunyosi" atamasi qisqa lug'atga kiritilgan. Huquqiy muhofaza obyektlarini tavsiflar ekan, u o'rmon va o'rmondan tashqaridagi o'simliklar tushunchasi va belgilariga izoh berib o'tgan. V.V. Petrov shunday yozadi: "O'rmonga daxlsiz o'simlik deganda, qonunchilik u yoki bu sabablarga ko'ra o'rmon fondiga kirmagan yovvoyi o'simlik dunyosini tushunadi" [6].

A.B. Iskoyan o'simlik dunyosi va o'rmon tushunchalari o'rtasidagi chegarani izchillik bilan o'rganar ekan, quyidagi xulosaga keladi: "O'simlik dunyosi – bu Sovet Ittifoqi hududi, shuningdek, SSSRning kontinental shelfi chegarasida tabiiy va erkin sharoitda o'sadigan yovvoyi o'simliklar (yer usti va suvdagi) yig'indisidir [7]".

Olima mazkur ta'rif "hayvonot dunyosi" tushunchasiga qiyosan shakllantirilganini ta'kidlar ekan, uning fikricha, bu yondashuv muhofaza obyektining tabiiy holatini aks ettiradi va o'simlik dunyosini yovvoyi o'simliklar

to'plami sifatida e'tirof etish, ularni tabiat resurslari va ijtimoiy narsalardan ajratib olish imkonini beradi. A.B. Iskoyan yovvoyi holda o'sadigan va madaniy (madaniylashtirilgan qishloq xo'jaligi, uy va b.) o'simliklar o'rtasidagi tafovutni ham shu nuqtayi nazardan izohlashga urinadi. Uning ta'kidlashicha, "yovvoyi turlar deb evolyutsiya yo'li bilan, Yer tabiatining tarixiy rivojlanish jarayonida shakllangan, o'z holatini tabiiy sharoitlarda inson ko'magisiz to'la-to'kis saqlab qoladigan o'simliklarga aytiladi [7]". So'ngra u "tiriklik" alomatlarini ta'riflab, tabiiy ravishda nobud bo'lgan, yig'ib olingan, yo'q qilib yuborilgan, qayta ishlangan, tabiiy muhitidan ajratilgan, sanoat tarmog'i mahsulotiga aylantirilgan va boshqalar o'simlik dunyosiga kirmasligini aytadi [7]. Nihoyat, u makon belgilari qiymatiga ahamiyat qaratadi va o'simlik dunyosi milliy huquq muhofazasidagi obyekt sifatida mazkur davlat hududi (quruqlik va suv hududlari) bilan cheklanishi lozimligini ta'kidlaydi.

Keltirilgan umumiy ta'riflarga tayanib, o'simlik dunyosi huquqiy muhofaza obyekt sifatida quyidagi xulosalardan iborat deyish mumkin: a) tabiiy muhit elementi; b) muayyan hudud yoki akvatoriya hududida (Yer, qit'a, mintaq, davlat va h.k.) o'sadigan, tabiiy yoki sun'iy kelib chiqishga ega, yovvoyi, madaniy, foydali, zararli, inson tomonidan o'z ehtiyojlari uchun foydalaniladigan va foydalanilmaydigan o'simliklar majmuyi; d) qayta tiklanadigan tabiat resursi.

"Flora" o'simlik dunyosi tushunchasiga yondosh atamadir, ya'ni u muayyan hudud yoki alohida olingan o'simliklar hamjamiyati tarkibida yashaydigan, shuningdek, makoniy tavsifga ega, evolyutsion-tarixiy sharoitda shakllangan o'simlik turlari majmuyini bildiradi [8].

O'simliklar – bu sporalar, urug'lar, vegetativ qismlardan ko'payadigan avtotrof (parazit o'simliklardan tashqari), odatda, xlorofill-geliotrof (ikkilamchi xlorofillni yo'qotgan parazit shakllari bundan mustasno) hu-

jayralardan iborat organizmlar bo'lib, ular sellyuloza devorlariga egaligi sababli faol harakatlanishga qodir emas. Odatda, ular butun umr o'sadi va 300 ming turdan ortiq o'simlikni bag'rida jamlab, tabiatning alohida podshohligini tashkil qiladi. O'simliklar saltanati suv o'tlari (25 mingga yaqin turi bor), lishayniklar (30 mingga yaqin turi bor), moh (yo'sin) (25–27 ming turi mavjud), paprotniksimonlar (10–11 ming turi mavjud), ochiq urug'lilar (600–770 turi bor), yopiq urug'lilardan (200 mingga yaqin turi bor) tarkib topgan.

Tushunchalar ierarxiyasining navbatdagi ishtirokchisi o'rmon va shu tushuncha hosilalari, masalan, daraxtzorlar, o'rmon uchastkalari, o'rmon fondi [9], daraxtlar, butalar, lianalar va h.k.

O'rmon – qayta tiklanadigan tabiat resursi, muhim ekologik, iqtisodiy ahamiyatga ega o'rmon o'simliklari, yer, hayvonot dunyosi majmuasi [10].

V.V. Petrovning fikricha, "O'rmon tushunchasining, qonunga ko'ra, uch xususiyati bor: *biologik* – daraxt-buta va o't o'simliklar; *huquqiy* – qonunda belgilangan tartibga muvofiq ajratilgan o'rmon fondi yerlarida o'sadigan; *ekologik* – atrof-muhit holatiga ta'sir ko'rsatadigan [11].

Xuddi shu belgilar o'rmonni atrof-muhit omili sifatida park, bog' va boshqa biologik majmualardan farqlashga yordam beradi. Keyin tadqiqotchi olim quyidagi ta'rifni taklif qilgan: "O'rmon – ko'plab ekologik (muhitni muhofaza qiluvchi, iqlimni muvofiqlashtiruvchi, suv va tuproqni asrovchi), iqtisodiy (yog'och mahsulotlar, ov mahsulotlari, meva va rezavorlar, dorivor o'simliklar, texnik xomashyo va b.) va madaniy-sog'lomlashtiruvchi (rekreatsiya vositalari, davolash, salomatlikni tiklash, estetik ta'lim) vazifalarni bajara-digan ekologik komplekslar tizimi".

Muayyan o'simliklar yoki ularning umumiy o'simlik dunyosi sifatidagi majmuasidan tashqari, huquqiy jihatdan alohida deb e'tirof etiladigan obyektlar, ya'ni kamyob va

yo‘q bo‘lib borayotgan o‘simlik turlari va ular o‘sadigan hududlar ham muhofaza obyekti sifatida namoyon bo‘ladi. Adabiyotlarda bu obyektlarni tavsiflovchi tushunchalar keltirilgan. Masalan, yashash muhiti – o‘simlik dunyosi obyektlarining butun hayotiy sikli davomida mavjud bo‘ladigan (o‘sadigan) hududi (akvatoriya). Kritik yashash muhiti – bu o‘simliklar hayotiy siklining populyatsiya saqlab qolish uchun juda zarur shart-sharoitlari bilan bog‘langan, aniq makon ko‘rsatkichlariga ega hudud, akvatoriya uchastkalari, yashash muhitining bir qismi [12]. Populyatsiya – o‘xshash turlardan ihotalangan holda, avloddan avlodga o‘tib, muayyan hududni egallab kelayotgan bitta tur vakillari majmuasi. Har bir populyatsiyaning o‘z evolyutsion taqdiri bor.

G‘arbiy Yevropa olimlarining o‘rmon va o‘simlik dunyosiga oid huquqiy qarashlari o‘rta asrlardagi texnik inqilob natijasida o‘zgargan va muhofaza qilish elementi birmuncha oldinroq shakllangan. Bu Yevropa Parlamenti tomonidan qabul qilinayotgan huquqiy hujjatlarga singdirilgan.

Yevropada yovvoyi tabiat (Wilderness) tushunchasining o‘zi antropogen ta’sirdagi tabiat bilan uyg‘unlashib ketgan. So‘nggi 15 yil ichida cho‘l tushunchasi Yevropada sezilarli kuchga ega bo‘ldi. 2005-yilda Yevropada yovvoyi tabiatni muhofaza qilish va tiklash strategiyasini muvofiqlashtiruvchi Wild Initiative tashkil etildi [13].

O‘zbekiston Respublikasi ekologik huquqiy soha namoyondalari ham o‘simlik va o‘rmon tushunchalarini huquqiy jihatdan aniq mezonlar asosida ilmiy izohlaydi. Aksariyat olimlar o‘simlik dunyosini o‘rmondan tashqari, ya’ni aniq belgilangan huquqiy maqomga ega bo‘lgan hududdan tashqari tabiiy obyekti sifatida ta’riflaydi.

Professor M. Usmonovning fikricha, o‘simlik dunyosi deganda, O‘zbekiston Respublikasi hududida tabiiy muhitda o‘sadigan yoki sun’iy yaratilgan sharoitda yetishtiriladigan barcha turdagi yovvoyi o‘simliklar majmuyi

tushuniladi. O‘simlik dunyosi obyektlari, birinchidan, yovvoyi holda o‘sovchi o‘simliklar; ikkinchidan, yovvoyi holda o‘sovchi o‘simliklarning yashash faoliyati mahsulotlari; uchinchidan, botanika kolleksiyalari hisoblanadi. [14]

F.S. Namozov o‘simlik dunyosiga quyidagicha ta’rif berishni taklif qiladi: “O‘simlik dunyosi deganda, chorvachilik, ovchilik, texnik xomashyo tayyorlash, dorivorlarni yig‘ish, daraxt va butalarni kesish, ilmiy-tadqiqot, madaniy-ma’rifiy, sog‘lomlashtirish, rekreatsiya, tabiatni muhofaza qilish maqsadlarida foydalaniladigan yovvoyi organizmlar, daraxt, buta va o‘tsimon urug‘laydigan o‘simliklar, qirqquloqsimonlar, mohsimonlar, suv o‘tlari, lishayniklar, zamburug‘lar, tabiiy o‘simliklar majmuyi yig‘indisi tushuniladi” [15].

G. Uzakovanning fikricha, shahar va qishloqlarda aholi uchun “qulay yashash muhiti”ni ta’minlashda yashil hududlarning miqdor mezonlarini aniq belgilab berish zarur [16].

Tadqiqot natijalari tahlili

Bizningcha, o‘simlik dunyosi – davlat hududi bo‘ylab yerda va suvda tabiiy erkin holda o‘sovchi, shuningdek, takror yetishtirish hamda genetik fondini saqlash uchun ekib o‘stiriladigan, shuningdek, o‘rmondan tashqarida joylashgan yovvoyi o‘simliklar yig‘indisidir.

Umuman olganda, o‘rmon va boshqa o‘simliklarni muhofaza qilish choralari, ularning huquqiy tartibini ishlab chiqish, amalga oshirish va nazorat qilish masalasi xalqaro hamjamiyat va muayyan davlatlar, ularning ittifoqi tomonidan atrof-muhitni himoya qilishning ajralmas qismi sifatida e’tirof etiladi. XX asrning so‘nggi yillarida xalqaro hamjamiyat va qator mamlakatlarning milliy qonunchiligi tomonidan ijobiy qadamlar tashlangani kuzatilsa-da, huquqiy va tashkiliy faoliyatning mazkur yo‘nalishi suv, atmosfera iqlimi, hayvonot dunyosi va boshqalarni muhofaza qilishga nisbatan kamroq faollik ko‘rsatmoqda.

Nazarimizda, bu o'simlik dunyosini muhofaza qilish sohasidagi rejali va barqaror siyosatning emas, balki umumiy tabiatga ega ziddiyatli tendensiyalar bilan bog'liq bo'lsa kerak:

birinchidan, irsiy muhandislik faoliyatining gurkirib rivojlanishi ortidan atrof-muhitga nisbatan yangi tahdidlarning paydo bo'lishi, atrof-muhit bilan noqonuniy savdo qilishning keng tarqalishi;

ikkinchidan, tabiatni muhofaza qilish faoliyatiga kompleks yondashuvning joriy etilishi, avvalo, barqaror rivojlanish va biologik xilma-xillikni saqlashga qaratilgan xalqaro hujjatlarning qabul qilinishi.

Xulosalar

Bugungi nazariy yondashuvlar ertangi yangi qonunchilik tizimining poydevori bo'lishi, shubhasiz. Shu sababli tabiatning ekologik muvozanatidan kelib chiqib,

o'simlik dunyosini yaxlit tabiiy obyekt, o'rmonni esa tabiiy kompleks sifatida talqin qilishimiz, qonunchiligimizni ham optimallashtirgan holda, barcha tabiiy komplekslar uchun yagona qonun hujjati doirasida muhofaza qilishimiz maqsadga muvofiq. Zero, o'rmonni ham uning huquqiy maqomidan kelib chiqqan holda muhofaza etiladigan tabiiy hudud qatoriga kiritish eng to'g'ri yechimdir. O'rmon uchun alohida qonun ko'rinishidagi huquqiy mexanizm va tartib amal qilinishi, haqiqatan ham, o'rmon (daraxt) bilan qoplangan hudud uchun samarali hisoblanadi. Aks holda, formal ahamiyat kasb etuvchi qonunlarning soni yana bittaga oshganligi bilan ahamiyatlidir. Buning uchun huquqiy doktrina va nazariyalar huquq tizimi shakllanishida lokomotiv sifatida namoyon bo'lishi maqsadga muvofiq.

REFERENCES

1. Kolbasov O.S. Mezhdunarodno-pravovaya okhrana okruzhayushchey sredy [International legal protection of the environment]. *International Relationships*, Moscow, 1982, p. 128.
2. Ford H. Mening hayotim [My life]. Tashkent, Nihol Publ., 2021, p. 298.
3. Dubovik O.L. Ekologicheskoye pravo [Environmental law]. Moscow, 2006, p. 149.
4. Reymer N.F. Prirodopol'zovaniye [Nature management]. Dictionary-reference. Moscow, 1990, pp. 439–441.
5. Ekologiya [Ecology]. Legal Encyclopedic Dictionary. Moscow, 2000, p. 342.
6. Petrov V.V. Ekologicheskoye pravo Rossii [Russian environmental law]. Moscow, 1995, p. 113.
7. Iskoyan A.B. Pravovoye regulirovaniye okhrany i ispol'zovaniya rastitel'nogo mira (nelesnoy rastitel'nosti) [Legal regulation of the protection and use of flora (non-forest vegetation)]. Yerevan, Yerevan University Press, 1987, p. 18.
8. Reymer N.F., Yablokov A.V. Slovar' terminov i ponyatiy, svyazannykh s okhranoy zhivoy prirody [Glossary of terms and concepts related to the protection of wildlife]. Moscow, 1982, p. 130.
9. Krassov O.I. Kommentariy k Lesnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii [Commentary on the Forest Code of the Russian Federation]. Moscow, 2007, p. 27.
10. Zhalinskiy A.E. Uchebno-prakticheskiy kommentariy k Ugolovnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii [Educational and practical commentary on the Criminal Code of the Russian Federation]. Moscow, Eksmo, 2006, pp. 801–802.
11. European Wilderness Society Websites. Available at: <http://wilderness-society.org/>.
12. Usmonov M.B. Flora huquqi [Flora Law]. Tashkent, 2020, p. 448.

13. Ekologiya huquqi [Ecological law]. Ed. M.B. Usmanov. Tashkent, 2001, p. 182.
14. Uzakova G.Sh. Aholi punktlarida tabiiy resurslardan foydalanish va ularni muhofaza qilishning huquqiy tartibi [Legal procedure for the use and protection of natural resources in settlements]. Abstract of Doctor's degree dissertation. Tashkent, 2021, p. 68.
15. Arts B. , Buizer M. Forests, discourses, institutions. *Forest Policy Econ.*, 2009, pp. 340-347.
16. Lizgaro V.E., Makarova T.I. 2012 Environmental law. Minsk, TetraSystems p. 160.
17. AverinaK.N. Pravovaya okhrana lesov: sravnitel'no-pravovoy analiz [Legal protection of forests: a comparative legal analysis]. Abstract of PhD thesis. Moscow, 2021, p. 31.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

5 / 2022

BOSH MUHARRIR:

Xodjayev Baxshillo Kamolovich

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor,
y.f.d., dotsent

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ikrom Ergashev

Ilmiy boshqarma boshlig'i, yuridik fanlar bo'yicha
falsafa doktori, dotsent – bosh muharrir o'rinbosari

Mas'ul muharrir: D. Xudoynazarov

Muharrirlar: Sh. Jahonov, Y. Yarmolik,

F. Muhammadiyeva, Sh. Yusupova

Musahhih: M. Patillayeva

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Web-sayt: www.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

E-mail: tn.tdyu@mail.ru

Obuna indeksi: 1387.

Jurnal 25.10.2022-yilda tipografiyaga topshirildi.

Qog'oz bichimi: A4. Shartli 20,92 b.t. Adadi: 100.

Buyurtma raqami: 169.

TDYU tipografiyasida chop etildi.